

Волинський національний університет імені Лесі Українки
факультет культури і мистецтв
кафедра музичного мистецтва

Людмила Гордійчук

МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ (ФОРТЕПІАНО)

Методичні рекомендації для здобувачів освіти
спеціальності 025 Музичне мистецтво

Луцьк – 2023

УДК 784(477.82)
М 47

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 27 вересня 2023 року)*

Рецензенти:

Шиманський П. Й. – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Жорняк Б. Є. – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

М 47

Гордійчук Л. В. Музичний інструмент (фортепіано) [Електронне видання]: методичні рекомендації для здобувачів освіти спеціальності 025 Музичне мистецтво. Луцьк, 2023. 23 с.

Методичні рекомендації розроблено на основі силабусу вибіркового освітнього компонента «Музичний інструмент (фортепіано)». У даному виданні висвітлюються зміст та форми роботи над розвитком фортепіанної техніки у здобувачів освіти, етапи оволодіння музичним інструментом, методи роботи над музичними творами різних жанрів та стилів.

Рекомендовано здобувачам освіти та викладачам мистецьких навчальних закладів.

УДК 784(477.82)

© Гордійчук Л. В., 2023

© Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023

ВСТУП

Освітній компонент «Музичний інструмент (фортепіано) є важливою складовою інструментально-виконавської та професійно-педагогічної підготовки магістрів. Основними завданнями при опануванні цим компонентом є удосконалення навичок гри на фортепіано, формування інструментально-виконавської майстерності, розвиток творчих художніх здібностей, музичних смаків, вплив через музичне виконання на духовний світ особистості, підвищенні музичної культури здобувачів освіти.

Значна роль фортепіано у його використанні для формування якостей професійної освіти здобувачів освіти різних спеціальностей. Володіння фортепіано необхідне для якісної роботи за фахом (диригування, сольний спів, інші музичні інструменти та гра в ансамблі). Для магістрів не музичних спеціальностей, фортепіано-це збагачення культурних обріїв, стимулювання художнього пізнання через вивчення фортепіанних музичних творів.

Враховуючи попередній музичний досвід здобувачів освіти рівня магістра, їх вікові, психологічні можливості, основним в фортепіанній підготовці є формування прагнення до самоосвіти, що ґрунтується на розвинутих пізнавальних музичних інтересах.

Навчання гри на фортепіано магістрів передбачає різну особисту підготовку, що залежить від їх здібностей, рівня їх попередньої підготовки та особисту зацікавленість в навчанні. Завданням є навчити головному, а не відтворення усіх видів фортепіанної гри, розвивати творчі якості активної самостійності, творчого мислення, прагнення до самостійного навчання готовність до саморозвитку, самоосвіти, систематичної піаністичної підготовки.

Форма занять – індивідуальна, для кожного здобувача освіти складається особиста програма роботи, що визначається за музичними даними, рівнем розвитку гри на фортепіано та загальним музичним розвитком.

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	Галузь знань 02 Культура і мистецтво Спеціальність 025 Музичне мистецтво Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво Освітній рівень магістр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів <u>120</u> / <u>4</u>		Рік навчання 1
ІНДЗ: <u>немає</u>		Семестр 1-ий
		Індивідуальні 24_год.
		Самостійна робота 88 год.
	Консультації 8 год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання		українська

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна /освітньо-наукова/освітньо-творча програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Заочна форма навчання	Галузь знань 02 Культура і мистецтво Спеціальність 025 Музичне мистецтво Освітньо-професійна програма Музичне мистецтво Освітній рівень магістр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів <u>120</u> / <u>4</u>		Рік навчання 1
ІНДЗ: <u>немає</u>		Семестр 1-ий
		Індивідуальні 10_год.
		Самостійна робота 96 год.
	Консультації 14 год.	
	Форма контролю: залік	
Мова навчання		українська

II. Інформація про викладача

Гордійчук Людмила Василівна

Старший викладач кафедри музичного мистецтва

Контактна інформація (+380506704414, hordiychuk.ludmila@vnu.edu.ua)

Дні занять (<http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>)

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація ОК.

Освітній компонент «Музичний інструмент (фортепіано)» спрямований на професійну підготовку майбутніх фахівців у галузі 02 «Культура і мистецтво» спеціальності 025 «Музичне мистецтво» освітнього ступеня магістр. Даний курс є важливою складовою інструментально-виконавської та професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця, передбачає оволодіння сучасними інструментально-виконавськими прийомами, що необхідні для роботи, навичками читання з аркуша, готовності до створення та реалізації власних концепцій у інструментально-виконавській діяльності.

2. Пререквізити. ОК «Фахова майстерність» (предметний модуль «Спеціальний клас»).

Постреквізити. ОК «Фахова майстерність», «Педагогічна практика в ЗВО», «Атестаційний екзамен з фаху і керівництва художнім колективом».

3. Мета і завдання ОК.

Метою вибіркового ОК «Музичний інструмент (фортепіано)» є удосконалення навичок гри на фортепіано, інструментально-виконавської майстерності. Система навчання забезпечує повноцінну професійну освіту та творчий розвиток майбутнього фахівця, сприяє формуванню інструментально-технічних та художньо-виконавських умінь, розуміння інструментального мистецтва, підготовка до концертної діяльності.

Основними завдання вивчення вибіркового ОК «Музичний інструмент (фортепіано)» є:

- вивчення інструментального репертуару, різнохарактерного за змістом, жанром та стилем, що сприяє естетичному та духовному розвитку здобувача освіти;
- розвиток слухових і інструментальних навичок: розвиток почуття ритму, музичної пам'яті, оволодіння прийомами звуковедення;
- прищеплення навичок свідомого, активного, глибокого, реалістичного, художнього виконання інструментальних творів через розкриття ідейно-художнього змісту, виявлення засобів музичної виразності, обґрунтування виконавської інтерпретації;

- розширення діапазону сприйняття студентом художніх образів, засобів виконавської виразності;
- набуття навичок інструментального мислення, ознайомлення з репертуаром різних інструментальних груп та стилів.

4. Результати навчання (Компетентності).

Інтегральна компетентність (ІК)

ІК Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі музичної професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій в теорії, історії музики, у педагогіці, виконавстві та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2. 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 4. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1. Здатність створювати, реалізовувати і висловлювати свої власні художні концепції.

ФК 4. Здатність інтерпретувати художні образи у музикознавчій / виконавській / диригентській / композиторській / педагогічній діяльності.

ФК 6. Здатність викладати спеціальні дисципліни в закладах освіти з урахуванням цілей навчання, вікових та індивідуальних особливостей здобувачів освіти.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 5. Побудувати концепцію та драматургію музичного твору у виконавській діяльності, створювати його індивідуальну художню інтерпретацію.

ПРН 6. Володіти музично-аналітичними навичками жанрово-стильової та образно-емоційної атрибуції музичного твору при створенні виконавських, музикознавчих та педагогічних інтерпретацій.

ПРН 7. Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

5. Структура освітнього компонента.

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Інд.	Сам. роб.	Конс.	*Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Інструментально-технічна підготовка							
Тема 1. Вивчення акомпанементу та створення гармонічної імпровізації.	30			6	22	2	ІРЗО/10
Тема 2. Ескізне опрацювання етюду та політичного твору.	30			6	22	2	ІРЗО/10
Разом за модулем 1	60			12	44	4	ІРЗО/20
Змістовий модуль 2. Основи художньо-виконавської підготовки							
Тема 3. Художньо-виконавський аналіз твору великої форми.	30			6	22	2	ІРЗО/10
Тема 4. Вивчення двох різножанрових творів.	30			6	22	2	ІРЗО/10
Разом за модулем 2	60			12	44	4	ІРЗО/20
Види підсумкових робіт							Бал
Модульна контрольна робота 1							30
Модульна контрольна робота 2							30
Всього годин / Балів	120			24	88	8	100

Методи контролю*: ІНДЗ/ІРЗО – індивідуальне завдання/індивідуальна робота здобувача освіти, МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота.

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Інд.	Сам. роб.	Конс.	*Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Інструментально-технічна підготовка							
Тема 1. Вивчення акомпанементу та створення гармонічної імпровізації.	30			2	24	4	ІРЗО/10
Тема 2. Ескізне опрацювання етюду та політичного твору.	30			3	24	3	ІРЗО/10
Разом за модулем 1	60			5	48	7	ІРЗО/20
Змістовий модуль 2. Основи художньо-виконавської підготовки							

Тема 3. Художньо-виконавський аналіз твору великої форми.	30			2	24	4	ІРЗО/10
Тема 4. Вивчення двох різножанрових творів.	30			3	24	3	ІРЗО/10
Разом за модулем 2	60			5	48	7	ІРЗО/20
Види підсумкових робіт							Бал
Модульна контрольна робота 1							30
Модульна контрольна робота 2							30
Всього годин / Балів	120			10	96	14	100

6. Завдання для самостійного опрацювання.

- читання з аркуша та створення гармонічної імпровізації;
- ескізне опрацювання твору великої форми;
- художньо-виконавський аналіз музичного твору та власна його інтерпретація;
- вдосконалення виконавських прийомів та штрихів;
- прослуховування аудіо та відеозаписів виконуваних творів іншими виконавцями;
- вивчення гам, арпеджіо, акордів;
- вивчення етюду, фортепіанних п'єс та поліфонічних творів.

IV. Політика оцінювання

В процесі вивчення ОК використовуються такі методи навчання: словесні, наочні, практичні, показ викладача, репетиційний процес, долання технічних труднощів, робота над темпом, метро-ритмічною організацією, звукоутворенням, штрихами, динамікою, над художнім образом та ін.

Форми поточного оцінювання: виконання програми (частинами).

Форми модульного оцінювання – виконання програми (повністю) у формі концертного виступу.

Поточний контроль здійснюється під час проведення індивідуальних занять і має за мету перевірку рівня професійної готовності здобувачів освіти. Максимальна кількість балів поточного контролю становить 40 балів.

Підсумковий модульний контроль здійснюється у формі виконання здобувачем освіти модульних контрольних робіт: виконання двох різнохарактерних творів (по 1 в кожній МКР).

Максимальний бал, отриманий за дві МКР становить 60 балів.

Політика викладача щодо здобувача освіти. Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, працевлаштування, академічний обмін, навчання за подвійним дипломом) навчання може відбуватись в он-лайн формі за погодженням із завідувачем кафедру, деканатом.

Політика щодо академічної доброчесності. Підготовка здобувача вищої освіти до індивідуальних занять є самостійною (розбір музичного тексту, робота над технічними та виконавськими труднощами). За потреби здобувач може отримати консультацію у викладача у позааудиторний час.

Політика щодо дедлайнів та перекладання. Виконання завдань, передбачених силабусом, відбувається у визначені розкладом терміни – розклади занять та заліково-екзаменаційної сесії, при цьому виконання самостійних робіт можливе до початку заліково-екзаменаційної сесії.

Критерії оцінювання індивідуальної роботи здобувача освіти:

10-8 балів – отримують здобувачі освіти, які вільно володіють інструментальними навичками, технічною та художньо-виконавською майстерністю; усвідомленою та артистичною грою на фортепіано, яскраво та переконливо втілюють музичний образ;

7-5 бали – отримують здобувачі освіти, які на середньому рівні володіють інструментально-технічними навичками та художньо-виконавськими

вміннями. Впевнене виконання програмових вимог з незначною кількістю змістовних помилок;

4-3 бали – отримують здобувачі освіти, які недостатньо володіють інструментальними навичками, допущено значну кількість художньо-технічних помилок;

1-2 бали – здобувач освіти недостатньо засвоїв теми, допустив грубі помилки у розумінні основних понять, не зміг правильно узагальнити вивчений матеріал;

0 балів – відповідь відсутня.

V. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю з вибіркового ОК «Музичний інструмент (фортепіано)» є залік, що полягає в оцінці засвоєння здобувачем навчального матеріалу. Залік проводиться у формі академконцерту, як контрольний захід під час залікової сесії. Залік виставляється за умови, якщо здобувач освіти виконав усі види навчальної роботи, які визначені силабусом, отримав не менше 60 балів.

При перескладанні заліку анулюються усі попередньо набрані бали. У цьому випадку здобувачу освіти пропонується виконати індивідуальне залікове завдання, яке передбачає:

- 1) перескладання двох МКР, що передбачає виконання двох різнохарактерних творів (по 1 в кожній МКР) – по 30 балів за кожне, усього 60 балів;
- 2) виконання двох етюдів – по 10 балів за кожен, письмова анотація на фортепіанні твори, що вивчались – по 10 балів за кожен, усього 40 балів.

Максимальна оцінка за залік – 100 балів.

«Зараховано» – 60-100 балів – виставляється, якщо здобувач освіти засвоїв навчальний матеріал згідно навчальної програми, впевнено володіє інструментально-технічними навичками та художньо-виконавськими вміннями. Вміє застосовувати набуті знання на практиці, розв'язувати творчі

завдання.

«Не зараховано» – 0-59 балів – здобувач освіти оволодів матеріалом згідно програми на недостатньому рівні, не володіє основними практичними навичками.

Критерії оцінювання МКР (по 30 балів)

30-25 балів – отримують здобувачі освіти, які вільно володіють інструментальними навичками, технічною та художньо-виконавською майстерністю; усвідомленою та артистичною грою на інструменті, яскраво та переконливо втілюють музичний образ;

24–11 балів – отримують здобувачі, які на середньому рівні володіють інструментально-технічними навичками та художньо-виконавськими вміннями. Впевнене виконання програмових вимог з незначною кількістю змістовних помилок;

10 – 1 бал – здобувач освіти недостатньо засвоїв теми, допустив грубі помилки у розумінні основних понять, не зміг правильно узагальнити вивчений матеріал;

0 балів – завдання не виконано.

VI. Шкала оцінювання

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є залік

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
1–59	Незараховано (необхідне перескладання)

Методичні рекомендації до вибіркового освітнього компоненту

«Музичний інструмент (фортепіано)»

Програмний репертуар має відтворювати специфіку основного музичного профілю (диригент, вокаліст, інструменталіст) і доповнюватися творами з характерним викладом багатоголосся на прикладі фортепіанної літератури поліфонічної форми, або вивчення елементів фортепіанної техніки для досконалого виконання акомпанементу, читання з аркуша, імпровізації супроводу, що досягне для інтелектуального рівня магістрів. У фортепіанній програмі можливе використання творів, що вивчаються на заняттях з інших музичних дисциплін (репертуар хору, сольфеджіо, вокальні мелодії, хорові партитури) . Проте, ці твори мають включатися як елементи фортепіанної техніки і ґрунтуватися на певному, власне, фортепіанному матеріалі для забезпечення повноцінного піаністичного та музичного розвитку здобувачів освіти. В програму включаються поліфонічні твори, велика форма, етюди і вправи, п'єси різного характеру. Індивідуальні заняття з музичного інструменту фортепіано дозволяють використання міждисциплінарних зв'язків та асоціацій з іншими видами мистецтва. В роботі над фортепіанним твором можливо актуалізувати знання, уміння, навички, набуті здобувачами освіти при вивченні дисциплін вокально-хорового, історико-теоретичного та художньо-виконавського циклів. Зв'язок таких завдань, як пошуки звукового туше, звуковедення, розподіл цезур, артикуляційні особливості в їх стильовому значенні, значною мірою пов'язаний з уявленнями про вокальне звучання, закономірностями співочого дихання, відповідність до музичного стилю, музичної мови композитора, побудови форми твору. Програма фортепіанної підготовки передбачає не тільки суто виконання музичних творів на інструменті, але й проведення художнього аналізу форми твору (гармонії, мелодії, фактури, динаміки, штрихів, агогіки), кількості частин, будови фраз, речень, їх взаємозв'язок, або контраст – втілення художнього образу. Це сприяє розвитку не тільки

піаністичних навичок, а й музично-теоретичних та музично-історичних знань і вмінь.

Індивідуальна форма проведення занять сприяє розвиваючому впливу на особистість через емоційний тонус музичної роботи з викладачем, встановлення конкретних індивідуально-піаністичних завдань, підбір відповідного навчального репертуару, який сприяє розвитку творчих здібностей. Діалогова форма спілкування викладача та здобувача освіти активізує творчий потенціал особистості музиканта. Спільна творчість і рівноправне партнерство, опора на індивідуальні музично-психологічні особливості, обмін думками і мистецькими позиціями сприяє підтриманню художньо-емоційних контактів, досягненню яскравої виконавської інтерпретації творів, що вивчаються.

Основні особливості, що враховуються як індивідуальні: - психологічні (ідеали, прагнення), що відтворюються через здатність до оволодіння практичними навичками, емоційна чутливість та особливості мислення; - рівень професіоналізму: розвиток музичного слуху, пам'яті, інструментальні якості - звуковидобуття, рухливість пальців, практичні вміння та навички читання з аркуша, гра в ансамблі, виконавські навички – музичний художній смак, артистизм. Важливим є здатність аналізувати зміст музичного твору, проведення художньо-виконавського аналізу, що передбачає інтелектуальні та музично-теоретичні знання та рівень загальної культури. Опора на психологічні особливості здобувачів освіти сприяє формуванню свідомого мотиву для музичного фортепіанного навчання, що передбачає розвиток творчих здібностей через освоєння фортепіанної техніки, вміння концентрувати увагу під час виконання музичного твору, збагачення внутрішнього слуху, художньої уяви. Вихідним елементом в цьому процесі є музичний слух. Його вдосконалення здійснюється через музичний аналіз мелодійних інтонацій, порівняння та співставлення їх значення в музичному творі. Формою розвитку музично-слухових уявлень є виконавська діяльність, що збагачується в процесі гри на фортепіано та знайомство з творами різних

жанрів, стилів та форм. Найкращий шлях розвитку музиканта, формування його фортепіанної культури лежить через вивчення клавірних творів поліфонічного складу. Поліфонічний виклад притаманний багатьом фортепіанним творам різних авторів. Важливо розвивати навички втілення багатоеlementності фактури, поєднання двох, або трьох голосів, визначати самостійні та підголоскові інтонації, тобто працювати над фортепіанною поліфонічною технікою. Найвищою її шкалою є клавірна творчість Й.С.Баха. Вивчення його творів це найкращий шлях розвитку музиканта, формування його піаністичної культури. Творам Й.С.Баха притаманні енергія, воля, калейдоскоп почуттів, філософська глибина та висока духовність. На творах Й.С.Баха проходить формування художньої майстерності, поліфонічної та звукової фортепіанної техніки. Влучне індивідуальне трактування, інтерпретування поліфонічних творів Баха засноване на знанні та відтворенні певних стилістичних принципів і потребують активної участі інтелекту. В практичній роботі з магістрами основним є опора на музично-теоретичні, музично-історичні знання основ теорій поліфонії, властивостей музичної мови Й.С.Баха, виконавських принципів епохи Бароко. В якості завдань для самостійного опрацювання рекомендується вивчення і порівняння декількох редакцій одного твору (наприклад, К.Черні, Ф.Бузони, Б.Муджеліні, Б.Бартока), що допомагає детальніше засвоїти текст, розуміти сенс редакторської праці. В такій діяльності активно проходить розвиток музичного мислення, запам'ятовування нотного тексту та його вивчення. У виконанні клавірних творів Баха передбачається різноманітність артикуляційних прийомів: розділення та зв'язування, співставлення сильних та слабких долей такту, розділення складів в музичних мотивах. Така детальна робота над музичним твором на рівні магістрів приносить користь як в емоційній, виконавській та інтелектуальній сферах. На заняттях з фортепіано є можливість, спираючись на відповідний рівень їх інтелекту, надати якнайбільше поліфонічних знань і навичок, що забезпечують емоційне сприйняття поліфонічного твору, формують самостійне музичне

мислення та загальну музичну культуру. Розглядаючи стилістичні та жанрові особливості поліфонічного твору потрібно дотримуватись вимог горизонтального сприйняття поліфонічної фактури, інтонаційної, штрихово-артикуляційної та темпової єдності, різнотембральності та ритмічної характерності виконання кожного голосу, використання терасоподібної динаміки. Виконання поліфонічних творів не обмежуються суто технічними піаністичними вимогами та фортепіанною специфікою, суттєвою є також робота над художньо-образними, асоціативно-інтуїтивними уявленнями.

Творчим самостійним завданням є інструментальне інтонування кожної горизонтальної лінії (окремого голосу) у їх артикуляційному, штриховому, ритмічному та динамічному звучанні. Проспівування одного з голосів, паралельних та протилежних ліній руху. Складання по тактових графічно-колористичних поліфонічних схем до твору, які відображують його композицію.

Для охоплення якомога більшого об'єму музичних фортепіанних творів рекомендується ескізне вивчення та фрагментарне виконання творів.

Ескізна форма роботи передбачає у виконанні художню виразність, передачу образного змісту твору через дотримання динаміки, штрихову та артикуляційну точність при умові виконання твору з нот. Це дозволить швидко і якісно охопити більшу кількість різноманітних творів, збагатити художній світогляд та удосконалити піаністичну фортепіанну техніку. Для ескізного опрацювання підбираються твори різні за жанром, формою та стилем за вибором та запитом здобувача освіти, його музичним та піаністичним розвитком. Ескізна робота над фортепіанними творами може поєднуватись з виконанням фрагментів, тематичними зразків великих за формою творів. Одним з видів творчо-самостійних завдань в рамках опрацювання творів великої форми слугує адаптування музичних творів, створення їх полегшеного перекладу з представленням основних музичних тем та партій. В такому виді виконання необхідне поєднання його з

художньо-виконавським аналізом, який доповнить та збагатить їх сприйняття.

У програмі фортепіанної підготовки магістрів присутня робота над акомпанементом, як окремий вид фортепіанного виконавства, що необхідні в перспективі їх майбутньої самостійної роботи. Присутність поетичних текстів сприяє пошуку закономірностей зв'язку з музичним текстом, сприяє їх аналізу та заглибленню в музичний творчий процес, розуміння законів музичного мистецтва. Акомпанування передбачає звучання музики, пов'язаної зі словом, що представляє семантику елементів музичної мови, зрозумілі музичні закономірності форми, глибоке сприйняття музичного змісту. Для точного виконання партії акомпанементу рекомендується проспівувати, уявляти вокальну партію, розуміти поетичний образ, інтонацію фрази, розвиток речення. Від цього залежить піаністичне туше, звуковедення, фразування, синтаксична будова музичної мови, відчуття дихання, цезур, музичної пунктуації. Вокалізація – зразок співучої гри на фортепіано, яка втілюється через побудову мелодичної лінії, гнучкість якої залежить від ритму, нюансів динаміки, різномаяття штрихів. В акомпануванні слід реагувати на міру вокального штриха, агогічних відхилень, динамічних градацій. І пам'ятати, що мелодія, або партія вокаліста – це наш «герой», а партія супроводу – це оточуючі обставини, що допомагають, або перешкоджають йому. Знайомство з типовими видами акомпанементу (проста акордова підтримка мелодії, використання танцювальних ритмів, гармонічні фігурації: арпеджовані, вільсоподібні; ритмічна пульсація і т.ін.)

Виконання творчих завдань в самостійній підготовці здобувачів освіти сприяють активізації пізнавальних інтересів та музично-слухових уявлень. Вміння підібрати мелодію на слух та гармонізувати її слугує музичному розвитку: активує музично-слухові уявлення, слуховий контроль та внутрішній музичний слух. Опанування різними фактурними видами акомпанементу, в залежності від жанру, формує навички ладової гармонічної

чутливості через оперування акордовими послідовностями і їх фігураціями та дозволяє створити повноцінний власний варіант виконання.

Важливою складовою кожної індивідуальної виконавської програми з музичного інструменту фортепіано є репрезентативність творів музичної культури, таких як переклади рок-композицій, джазові імпровізації та твори в стилі сучасних обробок народних пісень. Робота з цими творами направлена на аналіз специфіки метро-ритму музичної фактури, визначення інтонаційного «зерна» мотиву, що має формотворче значення, оволодіння аплікатурними позиціями, формулами і досягнення технічної досконалості у їх виконанні. Через формування навичок, відповідних художньому образу та жанру, звукового туше, точності артикуляції та агогіки досягається тембральний колорит. А оволодіння специфічною поліритмікою та тематичним розшаруванням музичної тканини на окремі звукові рівні-площини додає імпровізаційності у виконання.

Робота здобувача освіти над музичним твором надзвичайно різноманітна: вона передбачає одночасне і поступове засвоєння його змісту, форми, художньо-виражальних елементів музичної мови, логіки формування змістовної образності та виконавської технології відповідно до стилю, жанру та форми. Якісне виконання цих завдань в значній мірі залежить від володіння комплексом теоретичних знань і виконавських навичок у роботі на основних етапах вивчення музичного твору (початковому, виконавсько-технічному, художньо-творчому) та вміннями організувати процес самостійної роботи. Процес вивчення кожного музичного твору має свою методичну схему, яка складається із послідовності стадій роботи над нотним текстом у відповідності з індивідуальними психологічними та піаністично-технічними якостями виконавця.

Разом з тим, ділення етапи, є одним зі способів постановки перед піаністом виконавських завдань та їх розв'язання по мірі оволодіння технічними прийомами та навичками в кожній з них. Одна стадія може переходити в іншу, етапи роботи можуть зливатися, утворюючи наскрізний

єдиний процес поступового, взаємозалежного, комплексного розкриття виконавсько-піаністичних особливостей втілення художнього образу. Метою поетапної роботи над музичним твором є створення композиційної цілісності усього твору на основі визначення ролі і місця кожного його елементу в структурі цілого. Умовний розподіл на стадії дає можливість виконавцю скласти схему, план вивчення твору, визначити важливі етапи цього процесу, зробити узагальнення для подальшої самостійної роботи над іншими творами. Розуміння, на якому етапі готовності знаходиться засвоєння твору, сприяє ефективному, цілеспрямованому, вдумливому вивченню нотного тексту, емоційно-логічному, технічно-досконалому оволодінню художніми піаністичними засобами у відповідності з музичним змістом. Вивчення музичного твору складає єдиний цілісний процес, разом з тим, в ньому можна намітити певні стадії, або етапи:

- початковий - ознайомлення з твором та його розбір;
- серединний – детальна робота над (кожним фрагментом) твору;
- завершальний - «збирання» усіх розділів твору в єдине ціле, підготовка до сценічного виступу.

На початковому і завершальному етапах переважає цілісний, узагальнюючий підхід до музичного твору, а на другому етапі – детальний розгляд нотного тексту і його технічне засвоєння.

Мета першого(початкового) етапу - ознайомитися з твором, отримати перше загальне поняття про його художню суть, жанровий характер, настрій музики, форму, скласти своє емоційне уявлення художніх образів та виробити загальну концепцію задуму виконання. На цьому етапі важливим є емоційний відгук на новий твір, тому що, саме емоційну реакцію вважають головним фактором виконавського прочитання твору. Тому, цілком слушно, прослухати твір, використовуючи аудіозапис, відеозаписи на електронних носіях декількох виконавців, порівняти виконавські інтерпретації, на основі яких утворюються конкретні емоційно-образні асоціації, розгорнуті поетичні картини, яскраво-предметні, цілісні враження візуального рівня. Перше

знайомство з твором триває недовго і переходить у стадію розбору тексту, вдумливого вивчення та точного виконання авторських вказівок.

Розбір тексту складається з метро-ритмічного, інтервально - інтонаційного, ладо-гармонічного та художньо-образного аналізу кожного елементу фактури музичного твору. Визначаються інтонаційно-сміслові логічні опорні тони, виявляються складні виконавські елементи фактури, підбирається зручна аплікатура, звертається увага на осмислене фразування, встановлюються цезури, обирається відповідна аплікатура.

Другий етап (серединний) в розучуванні музичного твору є самим тривалим. Його метою є піаністичне, технічне оволодіння твором, відбір та опрацювання всіх елементів нотного тексту, засобів виразності, необхідних для реалізації його художнього змісту, засвоєння фактурних особливостей та логіки побудови твору. Тому, визначення форми твору (у вузькому розумінні - кількості частин), усіх засобів музичної виразності, (широке трактування форми), складає основне завдання цього етапу роботи. Робота над фразуванням, штриховою відповідністю стилю, динамікою, метроритмом, темпоритмом, агогікою, педалізацією є визначальними при створенні інтерпретації твору у розумінні його виразово-сміислової суті. Успіх роботи на цьому етапі розучування твору залежить від вміння працювати послідовно над розділами форми, виявляючи самі складні технічні епізоди і знаходячи способи їх подолання. Вивчення твору напам'ять завершує цей етап роботи.

Мета третього етапу роботи над твором – його завершене виконавське втілення. Кінцевою метою опрацювання музичного твору є створення піаністом індивідуальної виконавської трактовки, або інтерпретації. Художньо-виконавська інтерпретація музичного твору –це творчий процес «прочитання твору», відтворення його змісту, роз'яснення, тлумачення, розкриття образності, осягання глибини авторського задуму, розробка і створення індивідуальної концепції його виконання. Успішній реалізації художньо-виконавського задуму сприяє аналіз форми фортепіанного твору,

особливостей композиторського письма та індивідуальні якості виконавця: розвинуте музичне та інструментальне мислення, спеціальні піаністичні здібності, уміння, навички, що розкриваються в процесі самотнього, особистісно-вмотивованого творчого виконання музики.

Художньо-виконавський аналіз музичного твору, може бути здійснений на будь – якому з етапів розучування твору. Його завданням є визначення інтонаційних, метро-ритмічних, образно-художніх, піаністично-виконавських, стильових, жанрових особливостей фактури для розуміння виконавсько-піаністичної сутності твору та досягнення технічно-грамотного, професійного його вивчення.

Творчі завдання в самостійній підготовці здобувачів освіти – ознайомлення з твором: відомості про автора, визначити жанр, пояснити назву, формуючи образ твору, провести музично-теоретичний аналіз засобів музичної виразності з позиції характерних ознак стилю та композиторської мови.

Завдання для розвитку і активації пізнавальних інтересів в роботі над партією акомпанементу: підбір на слух знайомої мелодії, гармонізація заданої теми, використовуючи різні види супроводу; варіювання окремих елементів заданої інтонації, використовуючи прийоми імпровізації.

Завдання для ескізної роботи над фортепіанними творами: читання з аркуша, проведення художньо-виконавського аналізу, визначення та обґрунтування своєї інтерпретації.

VII. Рекомендована література

Основна література

1. Гаркуша Л. І., Економова О. С. Формування інструментально-виконавського досвіду майбутнього вчителя музичного мистецтва: навч. метод. посіб. для студ. вищ. навч. зал. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 84 с.

2. Гордійчук Л. В. Самостійна робота над музичним твором: основні етапи та методи : методичні рекомендації для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво» з дисципліни «Спеціальний музичний інструмент. Фортепіано» Луцьк : Ключі, 2017. 28 с.

3. Гордійчук А. М., Гордійчук Л. В. Особливості самостійної роботи студентів в процесі інструментально-виконавської підготовки. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. Херсон: Херсонський державний університет, 2017. Вип. 80 (2). С.135-139.

4. Гордійчук Л. В., Кругляченко А. Ю. Розвиток навичок читання з аркуша майбутнього піаніста-концертмейстера в процесі ансамблевого виконавства. *Національна освіта в стратегіях соціокультурного вибору : теорія, методологія, практика* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції з міжнародною участю. Луцьк : Луцький педагогічний коледж, 2020. С. 79-81.

5. Гордійчук Л. В., Кругляченко А. Ю. Основи художньо-виконавської майстерності піаніста-концертмейстера. *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва : культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції / наук. ред. канд. пед. Наук Панасюк С.Л. Луцьк : СНУ імені Лесі українки, 2020. Вип. 1. С.46-48.

6. Склярів О. Д. Методика викладання курсу фортепіано (формування і розвиток виконавських навичок учнів): Навч. посіб. Х.: ХДАК, 2002. 192 с.

7. Фоміна Т. М. Стильові принципи фортепіанного виконання і можливості індивідуальної виконавської інтерпретації. Одеса: Астропринт, 2014. 136 с.

Додаткова література

1. Історія виконавства: конспекти лекцій з навчальної дисципліни для студентів мистецьких закладів освіти (спеціалізація «Фортепіано») /

О.В.Косилова, Н.І.Путря, Т.І.Буравльова, Т.М.Лобаченко, Л.В.Зіноватна.
Київ, 2019. 258 с.

2. Лісовий В.А., Мельничук Я.М., Бойчук І.І. Основний музичний інструмент (фортепіано): навчально-методичний посібник. Чернівці: Рута, 2007. 69 с.

3. Музичний інструмент фортепіано естрадно-джазового спрямування: методичні рекомендації для початкової мистецької освіти / уклад. Л.М.Ковальова, А.А.Саратська. Київ, 2021. 19 с.

4. Некрасов Ю. Комплексне навчання гри на фортепіано : Навч.-метод. посіб. Одеса: АстроПринт, 2000. 148 с.

5. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки : метод. посіб. Тернопіль : СМП «АСТОН», 2000. 68 с.

6. Фортепіано. Самостійна робота: методичні рекомендації для студентів вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації / уклад. С.С. Воробйова, С.Ю. Конопльова. Київ : «Фірма «ІНКОС», 2006, 24

Навчально-методичне видання

Автор: Людмила Гордійчук

МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ (ФОРТЕПІАНО)

методичні рекомендації для здобувачів освіти
спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Електронне видання